

تعريف وتقسيم حروف اضافه وبيان اصطلاحات در شعر فريدون مشيري تعريف وتقسيم حروف الاضافه وشرح المصطلحات في شعر فريدون مشيري

سعد سامي هادي *
اشراف: أ.م. د. رنا علي مجيد

الخلاصة:

حروف الاضافة في اللغة الفارسية هي مجموعة من الحروف التي تستخدم لربط الكلمات والجمل فيما بعضهما في اللغة الفارسية. وتعد حروف الاضافة جزءا اساسيا في بناء الجملة وبيان معنى هذه الحروف يعتمد على سياق وموقعها في الجملة اما من ناحية الكلام والمحادثة فانه يمكن حذف بعض حروف الاضافة مع بقاء فهم وأدراك الجملة. وكذلك تستخدم لتحديد علاقات مختلفة من حيث الربط وتوضيح المعاني. الكلمات المفتاحية: حروف الاضافة، فريدون مشيري، اساس الجملة، ايقاع نسبة بين لفظين.

چکیده:

فريدون مشيري شاعر معاصر ايراني است که در سی شهریور « ١٣٠٥ » هجری خورشیدی در تهران دیده به جهان گشود. شعر او اينه تمام نهای احوال و صفت های او دانسته می شود؛ اندیشه هایش انسان دوستانه و نجیب است و برای احساس و عواطف عاشقانه ی خویش از لطیف ترین و زیباترین واژه ها و تعبیر ها بهره می جوید. «حرف اضافه به دسته ی محدود و مشخصی از واژه های که از لحاظ صورت ثابت اند در جلوی گروه اسمی ظاهر می شوند و از لحاظ معنی به زمان؛ مکان؛ سو؛ و یا نوعی محدودیت؛ اشاره می کند و از این راه نقش یاربضه ی دستوری خاص گروه اسمی همراه رانیز نشان می دهند؛ حرف اضافه گفته می شود».

Saadsamish1977@gmail.com

Ranaalzrejawi75@gmail.com

(*) كلية اللغات جامعة بغداد

تعريف وتقسيم حروف اضافه وبيان اصطلاحات در شعر فريدون مشيري

واژه‌های کلیدی:

وابستگی؛ فریدون مشیری؛ گروه حرف اضافه؛ فن خطاب؛ شاعر احساس.

پیش‌گفتار

حرف در زبان فارسی این است حروف الف بای فارسی و حروف اضافه و حروف ربط و حروف ندا؛ نگارش دستور زبان فارسی به شیوه‌ی کنونی نداشته‌اند. این کم توجهی؛ بر مطالعات مربوط به حروف اضافه و معانی مختلف آن بر طولانی تحول زبان فارسی و مراحل زبانی آن؛ در این پژوهش مواضع مهمی شامل حروف اضافه به‌دسته‌ی محدود مشخصی از واژه‌ها که از لحاظ صورت ثابت‌اند و فقط در جلوی گروه اسمی ظاهر می‌شود. و هم چنین گروه حرف اضافه؛ و حروف اضافه‌ی مرکب. و کاربرد آن حروف در اشعار فریدون مشیری آن شاعر پرستیز و معاصر. چنان که بیشتر گفته شدیم؛ حروف اضافه و واژه‌ها ثابت و خاص‌اند؛ حروف اضافه یا حروف افزونه معنای مستقلی ندارند و معمولاً کلمه یا گروهی از کلمات هستند که کلمه یا گروهی را به فعل یا به صفت برتر یا به اسم جمع و نظایر آنها نسبت می‌دهند و به آن‌ها نقش متمم و وابسته می‌دهند. در زبان فارسی حروف اضافه کلماتی هستند که معنی مستقل ندارند.

تعریف و تقسیم حروف اضافه و بیان مصطلحات در شعر فریدون مشیری

شمه‌ی مختصری از زندگی فریدون مشیری:

فریدون مشیری شاعر معاصر ایرانی است که در سی شهریور «۱۳۰۵» هجری خورشیدی در تهران دیده به جهان گشود. شعر او اینه تمام‌نهای احوال و صفت‌های او دانسته می‌شود؛ اندیشه‌هایش انسان دوستانه و نجیب است و برای احساس و عواطف عاشقانه‌ی خویش از لطیف‌ترین و زیباترین واژه‌ها و تعبیرها بهره می‌جوید؛ پس از طی نیمی از دوره تحصیلی ابتدائی در سال (۱۳۱۳) به همراه خانواده به مشهد مهاجرت کرد و از سنین نوجوانی آغاز نمود؛ و در مجموع تا پایان عمر (ابان ۱۳۷۹) سیزده دفتر شعر منتشر کرد. به رغم تنوع موضوعات و مضامین خیلی حرف و فکر تازه‌ای ندارد؛ در دو بخش ضمیمه نیز جداول و نمودارهای مربوط است؛ او بار دیگر به تهران آمد و به ادامه تحصیل مشغول شد. از آثار دفتر او تشنه توفان؛ گناه دریا؛ نایافته؛ ابر؛ ابر؛ کوچه؛ بهار را باور کن؛ ریشه در خاک؛ پرواز با خورشید؛ برگزیده شعرها؛ کوچه؛ گوهر عشق؛ از خاموشی؛ از دیاراشتی؛ با پنج سخن سرا؛ سه دفتر از جمله اثرهای ادبی به‌خبر نگاری و نویسندگی می‌پرداخت و پس از مدتی توانست مسؤلیت صفحه شعر و ادب مجله روشن فکر و تنظیم صفحه شعر و ادب مجله سپید و سیاه را برعهده بگیرد و به همکاری مجله‌ی سخن سر دبیری پرویز

ناتل خانلری پردازد. او هم توجهی خاص هم به موسیقی و شعر رادیو در آمد و سهم بسزایی را در پیوند شعر با موسیقی ایفا کرد. حروف اضافه:

« کلمه ایست نا مستقل که بخود معنی ندارد و بر اثر همراهی با کلمات و عبارات دیگر معنا پیدا می کند حروف از طبقه‌ی بسته یعنی طبقه‌ی محدود زبانند و با آنها کلمات دستوری یا نقش‌نما یا ساختنایی یا نشانه هم می توان گفت ». (فرشیدورد؛ ١٣٠٨: ص ٤٤٧).

« حروف اضافه مقوله‌ای است واژگانی که نوعاً با یک گروه اسمی تلفیق می شود و گروه حرف و حرف اضافه‌ای را می سازد. به بیان دیگر؛ حرف اضافه هسته‌ی گروه حرف اضافه‌ای است و گروه اسمی وابسته‌ی آن به شمار می آید ». (طبطبایی؛ ١٣٣٦: ٢٤٨)

« برای رابطه‌ی اجزاء جمله و یا جمله‌ها کلمات خاصی در زبان فارسی وجود دارد که آنها را حروف یا روابط می خوانند که تقسیم می شوند به حروف اضافه؛ حروف ربط؛ حرف « را » و حروف زائد ».

(شریعت؛ ١٣٧٢: ص ٣١١)

« حرف اضافه به دسته‌ی محدود و مشخصی از واژه‌های که از لحاظ صورت ثابت اند در جلوی گروه اسمی ظاهر می شوند و از لحاظ معنی به زمان؛ مکان؛ سو؛ و یا نوعی محدودیت؛ اشاره می کند و از این راه نقش یارابطه‌ی دستوری خاص گروه اسمی همراه را نیز نشان می دهند؛ حرف اضافه گفته می شود ». (مشکوه‌الدینی؛ ١٣٢٠: ص ٢٠٠).

« حرف اضافه از یک یا چند واژه غیر مستقل تشکیل می شود؛ و کلمه یا عباراتی را به یکی از اجزای جمله می پیوندد. یا نسبت می دهد کلمه‌ی اضافه اینجا به معنی نسبت است. حرف اضافه از نظر ساخت به دو دسته‌ی ساده و گروهی تقسیم می شود؛ ساده و مرکب » (مدرسی؛ ١٣٣٥: ص ١٤٤).

حرف از طبقه‌ای بسته یعنی طبقه‌ی محدود زبانند و با آنها کلمات دستوری یا نقش‌نما یا ساختنایی یا نشانه هم می توان گفت. حروف اضافه از میان همه‌ی حروف تنها کسره و « را » و « ای » را حرف نشانه گرفته اند که درست بنظر نمی رسد؛ زیرا مغایر با نظر زبانشناسان قدیم و جدید جهانست؛ آکه همه‌ی حروف را نشانه یا نقش‌نما گرفته اند؛ نه چند تا از آنها را حروف بدو قسم عمده تقسیم می شوند: حروف الفبائی بتعبیر عربی حروف مبانی و حروف دستوری بتعبیر عربی حروف معانی. البته حروف الفبائی اینجا مورد نظر ما نیستند زیرا در مبحث اواشناسی از آنها بحث کردیم و پس از این نیز بان خواهیم پرداخت.

تعریف و تقسیم حروف اضافه و بیان اصطلاحات در شعر فریدون مشیری

حروف دستوری دست کم بر چهار قسمند:

۱ - حرف اضافه

۲ - حرف ربط

۳ - حرف ندا

۴ - حرف تفسیر (ر.ک: فرشیدورد؛ ۱۳۰۸: ص ۴۴۷).

« حرف اضافه یا متمم ساز کلمه ایست که گروه اسمی یا اسمی را وابسته و متمم کلمه‌ی دیگر می‌کند مانند: کار در مدرسه (متمم اسم)؛ بمدرسه رفتم (متمم فعل)؛ پر از آب (متمم صفت) افرین بر تو (متمم صوت)؛ زودتر از همه (متمم قید). باین جهت حرف اضافه از نشانه‌های مهم اسم و گروه اسمیست» (فرشیدورد؛ ۱۳۰۸: ص ۴۴۸).

بنظر پژوهنده حرف اضافه پیوند میان دو کلمه یا دو جمله با هم تا بیان معنی مفهوم جمله و تعیین کننده‌ی نقش متمم می‌باشند این حروف به تنهایی هیچ معنی مستقلی ندارد و با کلمه‌ی بعد خود (یعنی متمم) می‌آیند. حروف اضافه حروفی هستند که کلمه‌ای را به فعل یا اسم یا صفت یا قید یا متمم صوتی با این جهت حرف اضافه نشانه‌های مهم برای تعیین نوع گروه و بیان نوع آن است. من به مدرسه می‌رفتم؛ در این جمله «به» حرف اضافه است و کلمه‌ای که بعد از آن آمده است متمم؛ ضمیر است. در اینجا مدرسه متمم حرف اضافه است. به طور کلی حروف اضافه بیانگر این موضوع است. حرف اضافه رابطه‌ی میان وابسته‌ی خود و دیگر عناصر موجود در جمله را نشان می‌دهد.

نقش حرف اضافه:

حرف اضافه رابطه‌ی میان وابسته‌ی خود و دیگر عناصر موجود در جمله را نشان می‌دهد. همان طور که گفتیم گروه حرف اضافه‌ای از یک حرف اضافه (مانند؛ از؛ به؛ با؛ در) و یک گروه اسمی تشکیل می‌شود. حرف اضافه هسته و گروه اسمی وابسته‌ی گروه حرف اضافه‌ای است. حرف اضافه نشان می‌دهد که وابسته‌ی آن یعنی گروه اسمی درون گروه حرف اضافه‌ای چه رابطه‌ای با دیگر مقوله‌های موجود در جمله دارد برای مثال جمله‌های زیر را در نظر می‌گیریم: تابستان امسال به شیراز رفتیم. در این جمله «شیراز» اسم خاص است و حرف اضافه «به» که «جهت» را نشان می‌دهد حاکی از این است که «شیراز» قید فعل «رفتیم» است.

کتاب را به ناصر قرص دادم.

در این جمله « ناصر » مفعول با واسطه است و حرف اضافه « به » نشانه ی ان است

اتاق انباشته از کاغذ بود.

در این جمله « انباشته » صفت است و « کاغذ » متمم ان است. در اینجا « از » رابطه میان « انباشته » و « کاغذ » را نشان می دهد. (طبطبایی؛ ۳۳۶: ص ۲۴۹).

حرف اضافه ی بسیط:

حرف اضافه ی بسیط فقط از یک واژه بسیط ساخته شده است؛ مانند: « از؛ به؛ با؛ برای... » شمار حروف اضافه ی ساده محدود است. تمام حروف اضافه ی فارسی پیشین هستند؛ یعنی پیش از گروه اسمی می آیند که با ان تشکیل گروه حروف اضافه ای می دهند. (شهارشی از دستور پژوهان « را » را حرف اضافه ی پیشین به شمار می آورند -- پس اضافه).

در اینجا پر بسامدترین حروف اضافه ی ساده را همراه با مثال هایی آورده ایم: (طبطبایی؛ ۲۴۹: ۱۳۳۶)

به: امروز به دانشکده نمی روم. سلام مرا به او برسان.

در: برادرم در این کار مهارت دارد. الان توب در زمین ماست.

از: از خانه تا دانشکده را پیاده رفتم. خبر تازه ای از او داری؟

بر: دوستم؛ سوار بر موتور؛ از کنار مان گذشت.

برای: برای کمک به خانواده ام باید بیشتر کار کنم.

تا: از طلوع آفتاب تا غروب کار می کرد. تا به نتیجه نرسم دست از تلاش بر نمی دارم.

با: باید این کار را با هم تمام کنیم. با دقت زیاد مطالعه می کرد.

مگر: همه آمدند مگر برادرم.

بی: من بی تو نمی روم. بی حضور شما نمی توانیم تصمیم بگیریم.

الی: نمایشگاه کتاب از پنجم الی پانزدهم دایر است.

جز: جز کار و تلاش چاره دیگری ندارم.

الا: همه حضور داشتند الا ناصر.

سوای: سوای بچه ها بقیه از فیلم لذت بردند.

چون: از مردی چون تو این حرف بعید است (طبیبایی؛ ۱۳۳۶: ص ۲۴۹)

حروف اضافه ساده عبارتند از «از؛ با؛ بی؛ تا؛ جز؛ در؛ بر؛ برای؛ مگر؛ الا؛ چون؛ اندر؛ ایدرون؛ زی؛ چو؛ را؛ فا؛ فرا؛ که؛ مگر؛ و؛ وا؛ فرو؛ کسره ی اضافه» حروف وابستگی ساده که یک کلمه باشد و حرف های اضافه ساده به تنهایی هیچ معنی ندارد و مفهوم نیست. واژه های مثل «مانند؛ غیر؛ روی؛ زیر؛ پهلوی؛ بالای؛ سوای؛ بدون؛ بهر؛» نیز با کسره ی اضافه ای که در پایان آنها می آید حروف اضافه هستند»

یاد اوری

برخی از حرف های اضافه ی ساده یا حرف ربط و گاهی باقید مشترکند یعنی بر حسب عملی که بر عهده دارند گاه حرف ربط به شمار می روند و گاه قید و گاه حرف اضافه؛ از این گونه می توان این چند حرف را نام برد: «الا؛ ایدرون؛ با؛ باز؛ تا؛ جز؛ چون؛ که؛ مگر؛ و».

یاد اوری

برخی از حرف های اضافه ساده را گاه با حرف اضافه ی هم معنی ان تاکید می کند به سه گونه:

گونه ی اول: حرف اضافه ی یا تاکید ی را بی فاصله پس از با بعدی حرف اضافه ی نخستین می آورند بدین صورت: «اندر به؛ بر به؛ جز مگر؛ در به».

گونه ی دوم: حرف اضافه ی تاکید ی را پس از اسمی که حرف اضافه بر سر ان آمده باشد می آورند بدین ترتیب؛

«از؛ اندر؛ از.... در؛ از.... را؛ اندر.... اندر؛ بر؛ به.... اندر؛ به.... بر؛ به.... در؛ به.... فرا؛ بر.... اندر؛ بر.... در.... در؛ اندر»

گونه‌ی سوم: گاهی به جای حرف اضافه‌ی دوم کلمات اندرون؛ درون؛ فراز که اسم یا ظرف مبهمند برای تاکید معنی ظرفیت حرف اضافه‌ی نخستین آورده می‌شود:

« از اندرون؛ به اندرون؛ در اندرون؛ در درون؛ به فراز »
(شریعت؛ ١٢٧٢؛ ص ٣١٣)

یاد اوری: برخی از حروف اضافه‌ی بالا به عنوان پیوند (حرف ربط) نیز ممکن است به کار روند. خیلی خسته ام چون دیشب تا صبح کار می‌کردم؛ ان قدر درس خواند تا سر انجام قبول شد. واژه‌هایی مانند بالای؛ پایین؛ جلو؛ زیر؛ روی؛ کنار؛ میان؛ توسط؛ اسم هستند و می‌توان قبل از آنها یک حرف اضافه آورد و گروه حرف اضافه‌ی تشکیل داد. این اسم‌ها طبیعتاً می‌توانند به اسم دیگری هم اضافه شوند:

در میانِ خانه یک حوض پر آب است.

دو چرخه را گذاشتم در جلوِ در.

کتاب را گذاشتم بر رویِ میز.

اما این اسم غالباً بدون حرف اضافه به کار می‌روند:

در میانِ خانه ----- میانِ خانه

در جلوِ در ----- جلوِ در

بر رویِ میز ----- رویِ میز

گاهی دو حرف اضافه‌ی ساده با هم به کار می‌روند:

از برای ناصر نگرانم = برای ناصر نگرانم.

از صبح تا به شب زحمت می‌کشد = از صبح تا شب زحمت می‌کشد.

استفاده از دو حرف اضافه‌ی ساده معمولاً به کلام لحنی اندکی ادبی می‌دهد.

« واسه » حرف اضافه‌ی حرف اضافه‌ای است به معنی « برای » و « به جهت » و عموماً در زبان گفتاری

کاربرد دارد: این گل را واسه‌ی شما اوردم (طبطبایی؛ ١٣٣٦: ٢٥١).

تعریف و تقسیم حروف اضافه و بیان اصطلاحات در شعر فریدون مشیری

ساختن حرف اضافه:

حروف اضافه بر دو قسمند: بسیط و مرکب. حروف اضافه ساده و مرکب حروف اضافه بسیط عبارتند از: « به؛ با؛ بر؛ بی؛ تا؛ جز؛ چون؛ در؛ را؛ مگر؛ و کسره‌ی اضافه ». متمم سازه‌های مرکب عبارتند از: بجز؛ هر؛ بر؛ همچون؛ همچو. گروه‌های حرف اضافه برای تقویت و وضوح سخن؛ بجای حرف اضافه گاهی گروه حرف اضافه بکار می‌رود که بدینسان ساخته می‌شود.

(ر.ک: فرشیدورد؛ ۱۳۰۸: ص ۴۴۹).

از یک حرف اضافه واسم و کسره‌ی آخر ان مانند: « بعلت بمنظور؛ درباره‌ی؛ درباب؛ بوسیله‌ی؛ بسوی؛ بسبب؛ بمثل؛ ازهر؛ بدون؛ بسان؛ بکردار؛ بنزدیک؛ به‌پیش؛ بر فراز؛ بصرف؛ بمحض؛ درحیطه‌ی؛ درید؛ بآنند؛ درحیز؛ برضد؛ باستثنای؛ درعرض؛ بعنوان؛ درمدت؛ بدنبال » مثال در جمله: بمنظور تحصیل بدانشگاه رفت = برای تحصیل بدانشگاه رفت.

بعلت بیماری ناتوان شده است = از بیماری ناتوان شده است .

گروه کوتاه حرف اضافه گاهی حرف اضافه‌ی این گروه‌ها حذف می‌شود و گروه کوتاه حرف اضافه بوجود می‌آید مانند: « بوسیله‌ی؛ بنزدیک؛ در عقب؛ بتوسط؛ در جلو؛ ازهر؛ بسوی؛ در میان؛ در بین؛ بدنبال؛ در پی؛ که می‌شوند: وسیله‌ی؛ توسط؛ پیش؛ نزدیک؛ عقب؛ نزد؛ جلو؛ هر؛ میان؛ بین؛ مابین؛ سوی؛ دنبال؛ پی ».

کاغذ را وسیله‌ی پست فرستادم.

کاغذ را وسیله‌ی نوشتن.

(فرشیدورد؛ ۴۴۹:۱۳۰۸).

« جز » و « بجز » را در بعضی از موارد حرف ربط هم می‌توان گرفت این حروف مشترکند.

منابع و ماخذ

- شريعة؛ محمد جواد؛ ١٢٧٢؛ دستور زبان فارسی؛ چاپ ششم؛ تهران: انتشارات مشق شب.
- طبیبایی؛ علاء الدین؛ ١٣٣٦؛ فرهنگ توصیفی دستور زبان؛ چاپ اول؛ تهران: فرهنگ معاصر.
- فرشیدورد؛ خسرو؛ ١٣٠٨؛ دستور مفصل امروز؛ چاپ چهارم؛ تهران: سخن.
- مشکوه الدینی؛ مهدی؛ ١٣٢٠؛ دستور زبان فارسی و پیوندها ساختی؛ چاپ یکم؛ تهران: سمت.

Definition and division of the addition letter and showing the poetry of Fereydon Moshiry

Saad Sami Hady

Rana Ali Majeed

Abstract

In persian addition letters play a crucial role in connecting words and phrases to from coherent sentences. The function of the addition letters in Persian or ather languages is to link sentence and indicate their meaning.

Key words: Persian, addition letters, connecting words.